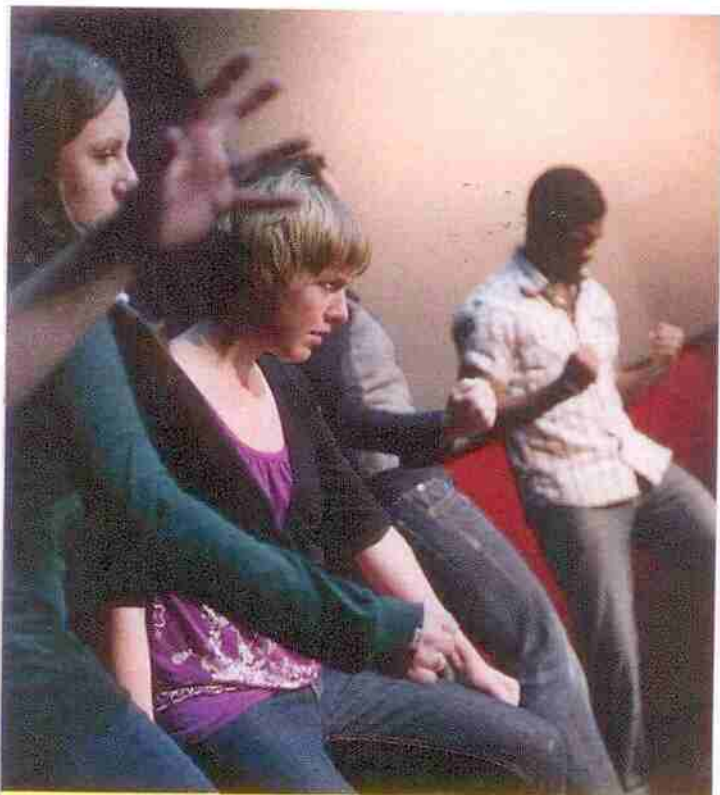
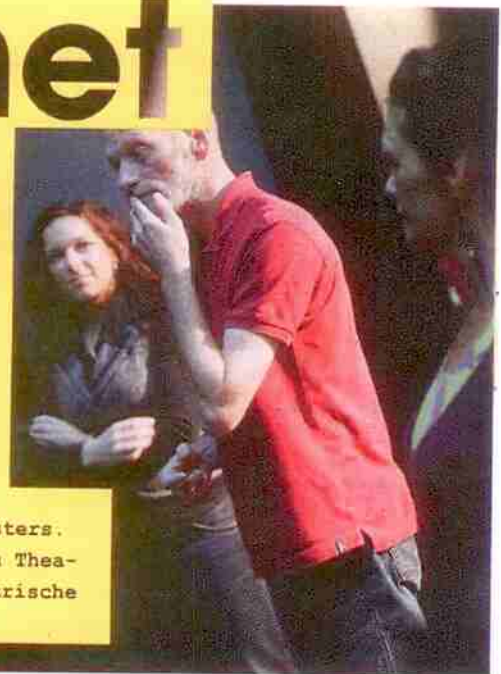

Jana Sanskriti, India

THEATER KAN DEUREN OPENMAKEN die anders gesloten blijven. Dat is de heilige overtuiging van Luc Opdebeeck en Ronald Matthijssen, de drijvende krachten achter de stichting Formaat voor participatief theater. 'In Haarlem bijvoorbeeld, veranderde het daklozenbeleid', vertelt Opdebeeck. 'Met een groep dak- en thuislozen deden we een workshop. De volgende scène ontstond: een man vraagt een andere man naar zijn paspoort en zegt 'Dan schrijf ik je op.' Het is een ambtenaar van de sociale dienst die controleert of de dakloze wel op het juiste bankje ligt. Mensen die 'verkeerd liggen', krijgen een boete. Zo bleek het in Haarlem echt te gaan.' Toen de daklozen de voorstelling speelden, zaten er politici in de zaal. 'Ze bleken niet te weten dat hun eigen sociale dienst - de strengste van het land, ze hield twee miljoen euro over - zo werkte. Na de voorstelling werd deze aanpak in Haarlem meteen gewijzigd.' Toch is lobbyen niet het enige, en ook niet het voornaamste doel van Formaat. Het gaat eerst en vooral om de deelnemers zelf. 'Als ik speel, voel ik dat ik leef'. 'Door het theater krijg je een wijgevoel en dat is prettig'. 'Het heeft mijn menszijn opnieuw gevormd', omschrijven ze hun ervaringen. Het participatief theater is iets typisch niet-westers. In meer dan de helft van de landen ter wereld kennen ze het theater van de onderdrukten - maar

U ligt op het verkeerde bankje

Het 'theater van de onderdrukten' is iets typisch niet-westers. Twee Rotterdamse jongerenwerkers ontdekten het, en doen nu Theaterateliers en -workshops met dak- en thuislozen, psychiatrische patiënten, en bewoners van achterstandswijken.

'NATUÚRLIJK ZIJN ER IN NEDERLAND ONDERDRUKTEN'

vooral in het Zuiden. In Brazilië experimenteerde Augusto Boal er in de jaren '50 al mee. Hij is nog steeds een inspiratiebron, naast talloze andere voorbeelden.

KUNST IS HET MEDIUM

'Kunstenaars hebben vaak een concept. Dat is bij het theater van de onderdrukten anders', legt Opdebeek uit. 'Kunst is het medium, maar we zijn met een andere wereld verbonden. Dat vond ik zo mooi toen ik voor het eerst een Boal-achtige vorm van theater zag. Het was in een buurthuis met Marokkaanse jongeren. Ik heb meteen een training gevolgd bij Boal.' Matthijssen: 'Wat ook zo goed is aan bijvoorbeeld het Indiase Jana Sanskriti, waarmee wij veel samenwerken, is de 'duurzaamheid'. Overal waar Jana Sanskriti komt, worden deelnemers opgeleid die het werk voortzetten. Dat doen wij sinds augustus ook, met het project DUNK.'

Formaat-workshops zijn voor de deelnemers een heftige ervaring. Niet alleen duren ze vaak lang (soms langer dan een jaar), ook zijn ze confronterend. De onderwerpen komen uit het eigen, veelal harde leven. De oefeningen vragen dingen van deelnemers die ze niet meer gewend zijn. Lichamelijk contact, of solidariteit. Dat de mensen desondanks blijven komen, zegt iets over het nut van de workshops: theater van de onderdrukten is ook in Nederland blijkbaar nodig. Hoewel de onderdrukten in India misschien nog iets onderdrukt zijn dan de onderdrukten hier?

'Moeten we deze vraag echt beantwoorden?', lacht Opdebeek. 'Natuúrlijk zijn er in Nederland onderdrukten', stelt Matthijssen. Hij somt er een paar op. 25.000 zorgmijders. Psychiatrische patiënten. Dak- en thuislozen. Mensen in achterstandswijken. En alle vormen van geïnternaliseerde onderdrukking, het idee hebben dat je moet consumeren, bijvoorbeeld. 'Wij zijn samen met de mensen aan het knokken voor een betere maatschappij', zeggen Opdebeek en Matthijssen bijna ouderwets strijdlustig. Toch zien ze niet alleen maar de kant van de zwaksten. 'Ook de verzorgers van psychiatrische patiënten begrijpen we. Die staan vaak met hun rug tegen de muur, door alle regels waar ze zich aan moeten houden.'

Om de heilzame effecten van het participatief theater te illustreren, geven de heren van Formaat nog een praktijkvoorbeeld. 'We organiseerden een workshop met aanstaande bewoners van een beschermde woon-

vorm (BW). 'Aaarch!', had de buurt gereageerd op het bericht van de komst van psychiatrische dak- en thuislozen. Natuurlijk moesten die mensen ergens een plek krijgen, vonden zij, maar Niet In Onze Achtertuin. Formaat bracht burens en BW-kandidaten bij elkaar. De BW'ers speelden de volgende scène: er heeft een hondje in de lift geplast, waarna alle vingers beschuldigend naar de dakloze wijzen. Iedereen snapte de boodschap. De mening over het Beschermd Wonen-huis veranderde. Het begrip voor de mensen nam toe. En uit een onderzoek toen het huis er eenmaal was, bleek de veiligheid in de wijk zelfs te zijn toegenomen.'

JANA SANSKRITI

Betekent letterlijk: cultuur van het volk > Is meer een beweging dan een organisatie > Onstond in de jaren '80, intussen is Jana de grootste beweging voor theater van de onderdrukten ter wereld > Reist met voorstellingen en workshops de wereld rond > Draagt in Nederland kennis over aan actieve zelforganisaties van migranten en aan buurtwerkers > Is goed in 'duurzaamheid'; overal waar Jana Sanskriti komt, zetten oud-deelnemers het werk voort > www.janasanskriti.org

FORMAAT

Doet aan participatief theater, voor en door mensen die normaal geen 'stem' hebben > Heeft als pijlers empowerment, participatie, bewustwording en dialoog > Heeft een lichtend voorbeeld in de Braziliaan Augusto Boal, de 'godfather' van het Theater van de Onderdrukten > Zette voor gelijkgezinde theatermakers een wereldwijd netwerk op: www.theatreoftheoppressed.org > Zorgt voor uitwisselingen en leren van elkaar > Geeft ook trainingen in het buitenland, o.a. in Moldavië en Servië, en binnenkort een workshop in India > Heeft sinds kort DUNK, een project voor kennisoverdracht en peer education > www.formaat.org

